

KANCELARIA SENATU

BIURO ANALIZ, DOKUMENTACJI I KORESPONDENCJI

Warszawa, dnia 16 marca 2017 r.

BADK/DPK-133-30019/17 JK

P9-06/17

Nr: 30019	Data wpływu petycji 9 lutego 2017 r.
	Data sporządzenia informacji o petycji 15 marca 2017 r.

OSOBY REPRESJONOWANE

TEMAT

**ZADOŚCZYNIENIE I ODSZKODAOWANIE DLA OSÓB, KTÓRE
JAKO DZIECI WIĘZIONO Z RODZICAMI W LATACH 1945–1956**

WNOSZĄCY PETYCJE: petycja indywidualna

Stanisław W.

PRZEDMIOT PETYCJI:

Podjąć inicjatywę ustawodawczą w celu przyznania prawa do zadośćuczynienia i odszkodowania osobom, które jako dzieci więziono w latach 1945–1956 z rodzicami, skazanymi za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

UZASADNIENIE WNOSZĄCEGO PETYCJE:

Autor petycji postuluje uregulowanie prawa do świadczeń dla dzieci więzionych w latach 1945–1956 lub znajdujących się w łonie matki (jeszcze nienarodzonych). Dzieci te przebywały w więzieniach z rodzicami (głównie z matkami) za ich aktywność obecnie określaną jako działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

Uzasadniając swe oczekiwania autor przytoczył historię matki, która podczas II wojny światowej należała do Armii Krajowej, a po jej rozwiązaniu – do organizacji Wolność i Niepodległość (WiN). Skierowana z innymi działaczkami WiN do pracy w Urzędzie Bezpieczeństwa, zdobywała w latach 1944–1946 informacje będące tajemnicą państwową i przekazywała je nielegalnej organizacji o nazwie Brygada Wywiadowcza. Za tę działalność Wojskowy Sąd Rejonowy w Rzeszowie wyrokiem z 27 marca 1947 r. skazał kobietę w dziewiątym miesiącu ciąży na karę śmierci. Czekając na wykonanie kary przebywała w więzieniu na Zamku w Rzeszowie, gdzie urodził się autor petycji. O narodzinach dziecka nie poinformowano Urzędu Stanu Cywilnego w Rzeszowie. Przez 8 miesięcy dziecko przebywało z matką w dwudziestoosobowej celi, gdyż władze więzienne nie zgodziły się na przekazanie dziecka rodzinie.

27 grudnia 1947 r. autora petycji wraz z matką przetransportowano pociągiem towarowym do więzienia dla kobiet w Fordonie koło Bydgoszczy. W więzieniu rozdzielono matkę i dziecko, które trafiło do więziennego żłobka. Jak wynika z pism dołączonych do petycji, zwłaszcza osobistych przeżyć matki – nieprzytomnego chłopca, z licznymi chorobami, w styczniu 1948 r. przekazano siostrze kobiety. Pierwszy raz chłopiec zobaczył matkę mając pięć lat.

Matkę zwolniono po ulaskawieniu 24 sierpnia 1955 r., a 18 kwietnia 1956 r. Wojskowy Sąd Garnizonowy w Krakowie wydał postanowienie o amnestii. Na podstawie art. 8 dekretu Rady Państwa z dnia 16 listopada 1956 r. orzeczono karę 10 lat więzienia, a następnie zmniejszono ją do 5 lat i kobieta wyszła na wolność, gdyż uznano karę za odbytą.

Inicjator petycji zabiegał w 1993 r. przed sądem Okręgowym w Rzeszowie o zadośćuczynienie i odszkodowanie za doznaną krzywdę oraz zły stan zdrowia. Sąd jednak

oddalił te roszczenia twierdząc, że polskie prawo nie reguluje opisanych powyżej przypadków. Autor petycji dysponuje wieloma dokumentami potwierdzającymi przytoczone dramatyczne fakty – jest przeświadczony, że osoby o podobnych do jego życiorysach powinny mieć prawo do zadośćuczynienia i odszkodowania.

STAN PRAWNY:

Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.) stanowi, że Rzeczpospolita Polska jest demokratycznym państwem prawnym, urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej (art. 2). Nikt nie może być poddany torturom ani okrutnemu, niehumanicznemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu (art. 40). Każdy bezprawnie pozbawiony wolności ma prawo do odszkodowania (art. 41).

Ustawa z dnia 24 stycznia 1991 r. o kombatantach oraz niektórych osobach będących ofiarami represji wojennych i okresu powojennego (Dz. U. z 2016 r., poz. 1255 ze zm.) stwierdza, że kombatantom oraz ofiaram represji należy jest szacunek oraz troska i opieka ze strony państwa i organizacji społecznych. Kombatantami są osoby, które brały udział w wojnach, działaniach zbrojnych i powstaniach narodowych, wchodząc w skład formacji wojskowych lub organizacji walczących o suwerenność i niepodległość Rzeczypospolitej Polskiej (art. 1). Za działalność równorzędną uznaje się działalność wymienioną w art. 2–4 ustawy, prowadzoną w okresie od 1914 do 1970 r.

Represje wojenne i okresu powojennego, to m.in. okresy przebywania w więzieniach lub innych miejscach odosobnienia na terytorium Polski na mocy skazania w latach 1944–1956, na podstawie przepisów wydanych przez władze polskie, przez sądy powszechne, wojskowe i specjalne albo w latach 1944–1956 bez wyroku za działalność polityczną bądź religijną, związaną z walką o suwerenność i niepodległość. Osoby, które jako dzieci zostały odebrane rodzicom w celu poddania eksterminacji lub w celu przymusowego wynarodowienia również zalicza się do represjonowanych.

Centralnym organem administracji rządowej właściwym w sprawach kombatantów oraz osób represjonowanych jest Szef Urzędu do Spraw Kombatantów i Osób Represjonowanych (UdSKiOR), podległy ministrowi do spraw zabezpieczenia społecznego.

Uprawnienia określone w ustawie przysługują osobie, która uzyska decyzję potwierdzającą działalność kombatanką albo fakty o doznanych represjach, posiada obywatelstwo polskie lub posiadała je w okresie działalności kombatanckiej bądź w okresie podlegania represjom. O spełnieniu warunków orzeka, w drodze decyzji administracyjnej, Szef UdSKiOR lub osoby przez niego upoważnione, na podstawie wniosku zainteresowanego oraz rekomendacji stowarzyszenia właściwego dla określonego rodzaju działalności

kombatanckiej lub represji (bez względu na to, czy ubiegający się o uprawnienia zgłosi zamiar wstąpienia do stowarzyszenia). Na podstawie decyzji o przyznaniu uprawnień określonych w ustawie Szef UdSKiOR wydaje odpowiednie zaświadczenie (art. 22 ust. 1).

Ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. z 2015 r., poz. 1583 ze zm.) uznaje za nieważne orzeczenia wydane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1989 r., jeżeli czyn zarzucony lub przypisany był związany m.in. z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego albo orzeczenie wydano z powodu takiej działalności (art. 1 ust. 1).

Nieważność orzeczenia stwierdza sąd okręgowy albo wojskowy sąd okręgowy, co uznaje się za równoznaczne z uniewinnieniem (art. 2 ust. 1). Stwierdzenie nieważności orzeczenia następuje na wniosek Rzecznika Praw Obywatelskich, ministra sprawiedliwości, prokuratora, osoby represjonowanej, a w razie śmierci, nieobecności w kraju lub choroby psychicznej osoby represjonowanej, także jej krewnego w linii prostej, przysposobionego, rodzeństwa, małżonka oraz organizacji zrzeszającej osoby represjonowane za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (art. 3 ust. 1).

Stwierdzeniu nieważności orzeczenia nie stoi na przeszkodzie wykonanie kary, zastosowanie amnestii lub abolicji, zatarcie skazania, akt łaski, przedawnienie, zadośćuczynienie, śmierć represjonowanego, którego orzeczenie dotyczy, zawieszenie postępowania lub jego umorzenie z innych powodów niż te, które wymienia w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 Kodeks postępowania karnego (art. 4). Stwierdzając nieważność orzeczenia, sąd poucza o uprawnieniach do żądania odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę (art. 6).

Przepisy art. 8–10 stosuje się wobec osób, co do których zachodzą przesłanki do stwierdzenia nieważności orzeczenia, jeżeli oskarżonego uniewinniono lub postępowanie umorzono (z powodów, o których mowa w art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.) i nie zostało zasądzone odszkodowanie i zadośćuczynienie, a osoby te były zatrzymane lub tymczasowo aresztowane.

Roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie nie przedawniają się (art. 11 ust. 1).

PRACE LEGISLACYJNE:

Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (druk sejmowy nr 665).

Senat 13 czerwca 2016 r. wniósł do Sejmu projekt ustawy (druk senacki nr 109),

23 czerwca skierowano go do I czytania do Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka. Stanowisko rządu (w części negatywne z powodów finansowych) wpłynęło 8 listopada 2016 r., I czytanie odbyło się 26 stycznia 2017 r. Dotychczas dalszych prac nie podjęto.

Projekt m.in. dotyczy umożliwienia dochodzenia odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę wynikłe nie tylko z wykonania orzeczenia albo decyzji, ale także z samego ich wydania; przewiduje dochodzenie roszczeń przez działaczy opozycji antykomunistycznej oraz osoby represjonowane z powodów politycznych czy wprowadzenie zasady nieprzedawniania się roszczeń.

Projekt wiąże się z petycją w zakresie ogólnej interpretacji możliwości dochodzenia zadośćuczynienia i odszkodowania. W uzasadnieniu do projektu zawarto bowiem następujące stwierdzenia: „Obecny stan prawny skutkuje niemożnością zadośćuczynienia za krzywdy wynikłe z psychicznych przeżyć całej rodziny osoby represjonowanej. (...) Regulacja wyłączająca spoza zakresu odszkodowania i zadośćuczynienia szkodę i krzywdę wynikłą z wydania bezprawnego orzeczenia lub decyzji jest niezgodna z konstytucyjną zasadą sprawiedliwości społecznej wynikającej z art. 2 Konstytucji. Taka regulacja pozbawia jednostkę odszkodowania i zadośćuczynienia za niezgodne z prawem działanie organu władzy publicznej. Dochodzenie tego typu roszczeń na podstawie przepisów Kodeksu cywilnego jest w zasadzie niemożliwe (należy bowiem wykazać winę sprawcy szkody) i w tym stanie rzeczy państwo polskie może zadośćuczynić takim szkodom, jedynie poprzez odpowiednią nowelizację ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Przepis art. 8 ust. 1 ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych (...) – w zakresie, w jakim ogranicza prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia jedynie do skutków wynikających z wykonania orzeczenia lub decyzji, z pominięciem innych skutków wynikających z ich wydania – był przedmiotem rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego (postanowienie TK z 2 grudnia 2014 r., sygn. akt SK 7/14). (...) Trybunał dostrzegł potrzebę zadośćuczynienia także tym osobom, zaznaczając, że wyrządzenie im szkody nie było rezultatem jednostkowych błędów i nadużyć organów władzy, ale celowym i planowanym odwetem za działalność na rzecz wolności i demokracji.”

DZIAŁANIA POWIĄZANE:

Komisja Praw Człowieka, Praworządności i Petycji w 2015 r. (VIII kadencja) rozpatrywała **petycję P8-24/14** tożsamą z omawianą petycją, wniesioną przez tego samego autora. Senat RP na 78. posiedzeniu 24 lipca 2015 r. podjął uchwałę w sprawie wniesienia do Sejmu projektu ustawy o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec

osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (druk senacki 894 – w Sejmie druk nr 3844). Do I czytania projekt skierowano 31 sierpnia 2015 r. do Komisji Polityki Społecznej i Rodziny oraz Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka

W związku z zakończeniem kadencji parlamentu (11 listopada 2015 r.) projekt ustawy został objęty zasadą dyskontynuacji prac legislacyjnych.

INFORMACJE DODATKOWE:

Zasady uzyskania statusu działacza opozycji antykomunistycznej lub osoby represjonowanej z powodów politycznych reguluje ustawa z dnia 20 marca 2015 r. o działaczach opozycji antykomunistycznej oraz osobach represjonowanych z powodów politycznych (Dz. U. z 2015r., poz. 693): „Uznając szczególne zasługi dla Polski tych jej obywateli, którzy w latach 1956–1989 z narażeniem własnego życia, wolności, majątku lub praw pracowniczych angażowali się w działalność antykomunistyczną zmierzającą do odzyskania suwerenności i niepodległości Ojczyzny lub byli z tych powodów represjonowani.” Tak więc ustawa nie dotyczy przedmiotu petycji.

Rzeczpospolita, artykuł „Dzieci wyklęte walczą o swoje” (Wiktor Ferfecki, 6 marca 2017 r.) zawiera historię opisaną przez autora omawianej petycji i inne osoby, których dziecięce doświadczenia w PRL-owskim więzieniu były równie traumatyczne.

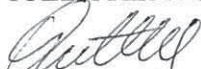
Autor artykułu cytuje senatora, prof. Jana Żaryna, który twierdzi, iż dzieci urodzonych w więzieniach lub przebywających tam z matkami skazanymi z powodów politycznych jest około 40. Lista takich osób powstała w 2007 r., gdy ówczesny Prezydent RP Lech Kaczyński z okazji Dnia Matki udekorował kobiety, które przeżyły macierzyństwo w więzieniu. Ich dzieci często trafiały do rodzin adopcyjnych lub domów dziecka, choć na wolności miały własne rodziny. Zdaniem prof. Jana Żaryna, należy rozważyć możliwość ubiegania się o zadośćuczynienie również tym „dzieciom wyklętych”, które rozdzielono z matkami.

Magdalena Zarzycka-Redwan – urodzona w więzieniu stalinowskim – wspomina, że „wytykano ich jako dzieci bandytów”, uniemożliwiano edukację, robienie karier, więc wiele z tych osób żyje dziś w biedzie. Dlatego w 2016 r. powstało Stowarzyszenie Dzieci Żołnierzy Wyklętych, którego jest prezesem. Celem stowarzyszenia jest zmiana prawa i integracja środowiska oraz składanie hołdu rodzicom.

OPRACOWAŁA

Jolanta Krynicka

WICEDYREKTOR

Danuta Antoszkiewicz